

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

№4/1

2024

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2024 йил, 4/1-сони

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис ин ститутути

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎзР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Тахририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:

и.ф.д., проф. М.Э.Пўлатов

Бош муҳаррир

ўринбосари:

и.ф.н., проф. Д.Х.Асланова

Масъул котиб:

и.ф.д., проф. М.Қ.Пардаев

Муҳаррирлар:

и.ф.д., доцент Ф.А.Сафаров

PhD, доцент И.М.Пардаева

А.Х.Мингбоев

Техник муҳаррир:

и.ф.н., проф. А.Н.Холиқулов

Корректор:

PhD, доц. С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:

PhD Х.Н.Очилова

1 йилда 4 маротаба

чоп этилади.

Ўзбекистон худудида

тарқатилади.

Тахририят манзили:

140100, Самарқанд шаҳар,

Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,

+998(97)913-74-40

факс: +998(366)231-12-53

эл.почта:

samisiservis@mail.ru

Тахририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институту ректори, и.ф.д., профессор

Тахририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва
инновациялар бўйича проректори, и.ф.н., профессор

Тахрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Президенти
хузуридаги Статистика агентлиги директори, и.ф.д.,
профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғоибназаров – и.ф.д., профессор.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ СФ директори, и.ф.д., проф.

М.Р.Болтабаев – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

А.Бектемиров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ профессори в.б., иқтисод
фанлари доктори

Л.Н.Халикова – СамИСИ профессори, DSc

Ф.А.Сафаров – СамИСИ доценти, DSc

А.М.Каримова – СамИСИ профессори в.б., DSc

МУНДАРИЖА:

НАЗАРИЯ ВА МЕТОДОЛОГИЯ	
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Обид Мамаюнусович Пардаев XXI асрда шаклланган янги иқтисодиётлар таркибида креатив иқтисодиётнинг принциплари турларининг назарий масалалари	5
Lola Nazarovna Khalikova, Shamsiddin Kiyamiddinovich Yuldashev Theoretical views of social protection	10
Ибодулла Ҳасанович Ибрагимов, Лариса Алижоновна Мусабаева Касбий компетенцияларнинг синергетик самарадорлиги	13
ИННОВАЦИЯ ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ	
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Бехруз Шарофиддин ўғли Усмонов Инновацион ёндашувлар орқали инсон ресурсларини ривожлантириш ва самарадорлигини ошириш йўллари	17
Меҳрангиз Олимовна Мамаюнусова Инновацион иқтисодиёт шароитида камбағалликни қисқартиришнинг “4ГС моделли”нинг моҳияти ва қўлланилиши	22
САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ	
Хайрулла Қиличович Қаршибойев Korrelyatsiya va regressiya tahlilini korxonaning iqtisodiy rivojlanishini bashorat qilish usuli	27
Shahnoza Abdirashitovna Po‘latova Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida yashil sertifikatlash va ekologik markirovkalash amaliyotini joriy etishning asosiy yo‘nalishlari	32
Gulzira Ikromali qizi Karimova To‘qimachilik sanoati korxonalarining iqtisodiy salohiyatini “yashillashtirish” orqali oshirish	37
ХИЗМАТ КўРСАТИШ ВА СЕРВИС	
Мурод Мухаммедович Мухаммедов, Зарина Муродовна Мухаммедова, Аллаёр Баротович Шакаров Хизматлар соҳасини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлаш – давлат макроиқтисодий сиёсатининг муҳим йўналиши сифатида	43
Marifat Umarovna Xudoyberdiyeva Savdo xizmatlarining ahamiyati va rivojlanishi	49
Nodirjon Begaliyevich Ravshanov Ta‘lim xizmatlari bozorida oliy ta‘lim muassasalari raqobatbardoshligini ta‘minlash	52
Dildora Haydarjon qizi Shaymardonova Qishloq joylarda avtoservis xizmatlari ko‘rsatuvchi subyektlar samaradorligini oshirish	57
Бехзод Абдумаджитович Суюнов Турар-жой кўчмас мулк бозорида баҳолаш хизматлари самарадорлигини ошириш	59
Akram Abduraxmonovich Azizqulov, Akbar Norboyevich Alimov Husayn Voiz Koshifiy ilmiy merosida ovqatlanish etiketining talqini	66
Faxriddin Azimovich Djalilov Xizmat ko‘rsatish sohasida innovatsion faoliyatni amalga oshirish omillari	69

<p>Ш.Пулатова</p> <p>Основные направления внедрения зеленой сертификации и экологической маркировки на предприятиях пищевой переработки</p> <p>Аннотация: В статье описывается актуальность зеленой сертификации и экологической маркировки на предприятиях пищевой промышленности, создание правовой базы зеленой сертификации и экологической маркировки в Узбекистане. Также описаны преимущества зеленых сертификатов и экологической маркировки, авторские подходы к критериям и показателям, используемым при анализе деятельности зеленых сертификатов и экологической маркировки предприятий пищевой промышленности.</p> <p>Ключевые слова: зеленый сертификат, экологическая маркировка, стратегия зеленого маркетинга, экологическая продукция, зеленый бренд, экологически чистая и устойчивая продукция, экологическая ответственность.</p>	<p>Sh.Pulatova</p> <p>Main directions for implementing green certification and ecological labeling in food processing enterprises</p> <p>Abstract: The article discusses the relevance of green certification and environmental labeling in food processing enterprises, the creation of a legal framework for green certification and environmental labeling in Uzbekistan. It also describes the advantages of green certificates and environmental labeling, and the author's approaches to the criteria and indicators used in analyzing the green certification and environmental labeling activities of food processing enterprises.</p> <p>Keywords: green certificate, eco-labeling, green marketing strategy, ecological products, green brand, environmentally friendly and sustainable products, environmental responsibility.</p>
---	---

Gulzira Ikromali qizi Karimova – FarDU tayanch doktoranti

**TO‘QIMACHILIK SANOATI KORXONALARINING IQTISODIY SALOHIYATINI
“YASHILLASHTIRISH” ORQALI OSHIRISH**

<p>Annotatsiya. Ushbu maqolada sanoat korxonalarini “yashillashtirish”ning hozirgi vaqtdagi ahamiyati yoritib berilgan. ESG modelining tarkibiy qismlari va tamoyillari tadqiq etilib, ularga amal qilish bo‘yicha yo‘nalishlar keltirib o‘tilgan. Shuningdek, to‘qimachilik sanoati korxonalarining iqtisodiy salohiyatini “yashillashtirish” siyosatini olib borish orqali oshirish bo‘yicha amaliy takliflar berilgan.</p> <p>Kalit so‘zlar: iqtisodiy salohiyat, “yashillashtirish”, ESG, “yashil” sertifikatlashtirish tizimi, organik mahsulotlar, sirkulyar iqtisodiyot</p>
--

Kirish. Dunyo hamjamiyati hozirgi vaqtgacha hayot tarzini yaxshilash borasida ko‘plab yutuqlarga erishib kelmoqda. Yildan-yilga yangi sohalar ochilib, ixtirolar qilinmoqda va natijada insoniyat taraqqiyot darajasi yuksalmoqda. Lekin, bu yutuqlar evaziga yer kurrasidagi resurslar miqdori kamayib bormoqda. Zaminimizning jami qatlamlari, ya’ni atmosfera, gidrosfera, litosfera va biosfera qatlamlariga jiddiy shikast yetishi natijasida bioxilma-xillikning qisqarishi, o‘rmonlar hududining kamayishi, suv va havoning ifloslanishi jarayoni yuz bermoqda. Turli omillar ta’sirida, jumladan, sanoat korxonalaridan chiqayotgan zaharli gazlar va moddalar evaziga yer sharini ultrabinafsha nurlaridan himoya qilib turuvchi ozon qatlamida tuynuklarning paydo bo‘lishi tufayli global isish yuz bermoqda. Natijada, muzliklar erib, suv sathi ko‘tarilib, quruqlikni suv boshishi ehtimoli kuchayib bormoqda va aholi orasida turli kasalliklar avj olmoqda.

Hozirgi kunda ushbu omillar ta’sirini yumshatish maqsadida iqtisodiyotni yashillashtirish siyosatining olib borilishi global miqyosdagi maqsadlardan biriga aylanib bormoqda. Iste’molchilar talabida ham o‘zgarish yuz berib, tobora organik mahsulotlarga ehtiyojlari ortib, bio, eko yorliqlariga ega bo‘lgan mahsulotlarning xaridorgirliigi ortib bormoqda. Ushbu omillar mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan to‘qimachilik sanoati korxonalarining iqtisodiy salohiyatini “yashillashtirish” orqali oshirish va bu orqali xalqaro mehnat taqsimotidagi o‘rnini mustahkamlash masalasining nechog‘lik muhim ekanligidan dalolat beradi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. —Hozirgi vaqtda yashil iqtisodiyotga o‘tishning ahamiyati, uni amalga oshirish jarayoniga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar, e’tiborga olinishi zarur bo‘lgan jihatlar global miqyosdagi masalalar bo‘lganligi tufayli ko‘plab xorijlik va mamlakatimiz olimlari tomonidan doimiy ravishda o‘rganilib borilmoqda. Jumladan, xorijlik

olimlardan M. Kenne, M. Oliveira, W. Henisz, T. Koller, R. Nuttall, mamlakatimiz olimlaridan A.V. Vaxabov, Sh.X. Xajibakiev va boshqa olimlar shug'ullanib kelmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. To'qimachilik sanoati korxonalarining iqtisodiy salohiyatini “yashillashtirish” orqali oshirish bo'yicha mahalliy va xorij tajribasini o'rganish jarayonida induksiya va deduksiya, analiz va sintez, mantiqiy yondashuv, statistik kuzatish kabi usullardan foydalanildi.

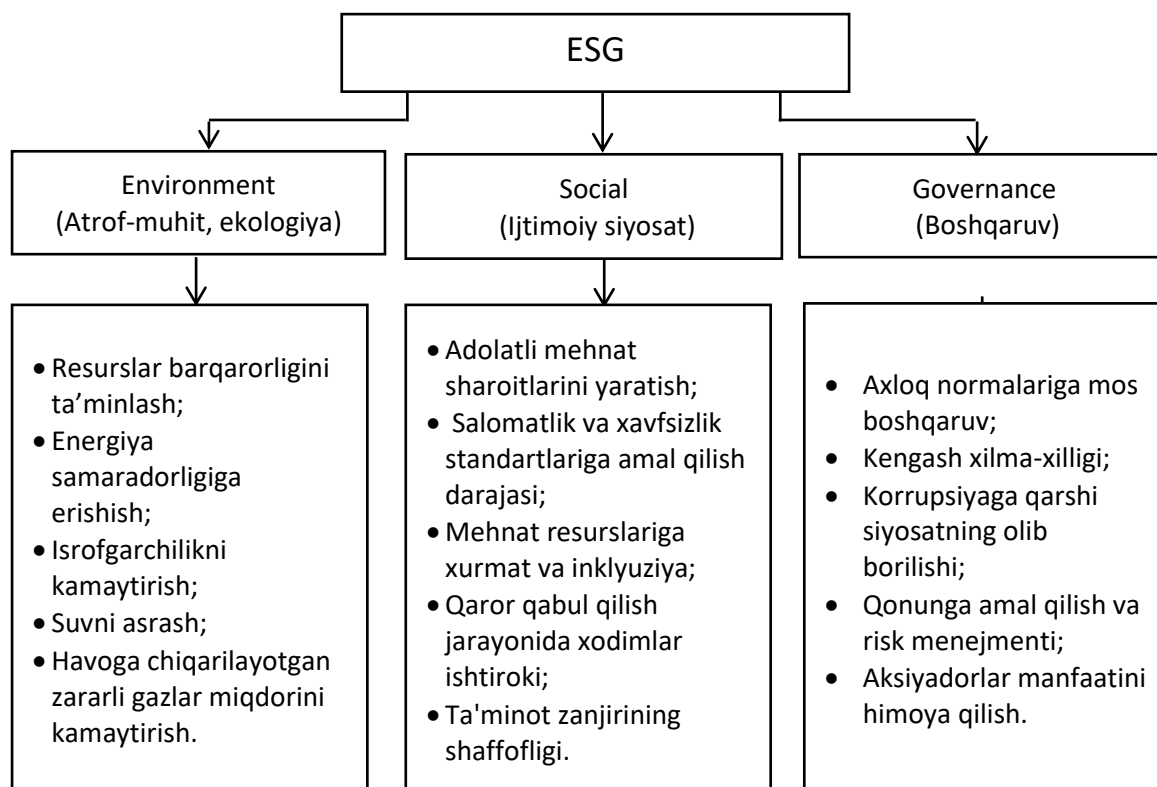
Tahlil va natijalar. Mamlakatimizda ham ushbu maqsad ustuvor yo'nalishlardan biri etib belgilandi. Bu borada, mamlakatda “yashil” iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, “yashil” investitsiyalarni jalb qilish, ekologik inqirozning salbiy ta'sirini yumshatish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-sonli qarori bilan 2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasi tasdiqlandi [1]. Shuningdek, 2022-yil 2-dekabr kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-436-sonli “2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida”gi qarori qabul qilindi. Ushbu qaror 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish, O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasi doirasida “yashil” va inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida resurslarni tejashni yanada kengaytirish maqsadida qabul qilingan [2].

Ustuvor vazifalardan biri sifatida sanoat sohasida energiya samaradorligini kamida 20 foizga oshirish belgilangan bo'lib, ushbu vazifa sanoat korxonalarini “yashillashtirish” jarayonining nechog'lik dolzarb masala ekanligidan dalolat beradi. Bundan tashqari, innovatsion rivojlanish vazirligi, Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Energetika vazirligi hamda Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi oldiga, birgalikda har yili 1-dekabrga qadar “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlarida ilmiy-tadqiqot va innovatsion loyihalarning maqsadli dasturlarini Fan va texnologiyalar bo'yicha respublika kengashiga tasdiqlash uchun kiritib borish va “yashil” iqtisodiyot sohasidagi ustuvor yo'nalishlar bo'yicha fundamental va amaliy tadqiqotlarni olib borish vazifasi qo'yilgan bo'lib, ushbu maqolada keltirilgan amaliy takliflar yuqorida keltirilgan qaror ijrosini ta'minlashga ma'lum darajada xizmat qiladi deb hisoblaymiz.

Sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyatini tabiatga zarar yetkazmagan holda oshirish uchun, korxonalarining ESG tamoyillariga amal qilish darajasiga alohida e'tibor berishimiz muhimdir. Xalqaro miqyosda ushbu atama keng tarqalib, uning ahamiyati tobora ortib bormoqda. ESG modelini amaliyotda qo'llash uchun esa avvalo, uning kelib chiqish tarixini, mazmun-mohiyatini tushunib olishimiz zarur. Ekologik muammolar ko'paygani sari, insoniyat turli sohalarda faoliyat yuritishda nafaqat boshqaruvning to'g'ri olib borilishi, balki, ijtimoiy omillarga, korxonalarining tabiatga ta'sir darajasiga ham e'tibor qaratish zarurligini tushunib bordi. ESG ning mazmuni avvaldan shakllanib borgan bo'lsada, atama sifatida 2004-yilda BMT bosh sekretari Kofi Annan tashabbusi bilan tayyorlangan hisobotda foydalanilgan. U dunyo bo'ylab turli kompaniyalardan vakillarni taklif qilib, suhbatlar uyushtiradi va ularning fikrlarini umumlashtirib, hisobot ko'rinishiga keltiradi va faoliyat yuritishda nafaqat foyda ko'rishga intilish balki, atrof-muhit va ijtimoiy omillarga ham e'tibor berish muhimligini isbotlab beradi. Ya'ni, suhbat jarayonida qatnashgan vakillar hozirgi vaqtda investorlar investitsiya kiritish uchun nafaqat korxonaning moliyaviy barqarorligiga balki, u yerda mavjud korporativ madaniyat, ishchi va xodimlarga yaratilgan mehnat sharoitlari, atrof-muhitga hurmat darajasiga ham e'tibor qaratishlarini ko'rsatib bergan [3].

ESG qisqartma so'z bo'lib, atrof-muhit (E-environment), ijtimoiy (S-social), boshqaruv (G-governance) so'zlari yig'indisidir. Uning mazmuni va tarkibiy qismlari quyidagi rasmda o'z aksini topgan:

1-rasmdan ma'lumki, ESGning har bir yo'nalishi turli ko'rsatkichlarni qamrab oladi. Ushbu maqolada asosan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-436-sonli qarori ijrosini ta'minlashda muhim bo'lgan atrof-muhit (E-environment) qismiga e'tibor qaratamiz.

1-rasm. ESG modelining tarkibiy qismlari va tamoyillari

Manba: Tadqiqotlarni o‘rganish natijasida muallif ishlanmasi

Hozirgi vaqtda investorlar axborot beruvchi manbaa sifatida nafaqat, buxgalteriya hisobotlariga, balki, korxonalarining ESG tamoyillariga amal qilish darajasiga ham e’tibor bermoqdalar. Xorijiy investorlar bilan shartnoma tuzmoqchi bo‘lgan korxonalar oldida uning tamoyillariga amal qilish masalasi turadi. Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan sanoat korxonalariga investorlar oqimini yo‘naltirish uchun eng avvalo, sanoat korxonalarini “yashillashtirish” siyosatiga alohida e’tibor qaratishimiz zarurdir. Hozirgi vaqtda, dunyo miqyosida ushbu yo‘nalishda turli sertifikatlar joriy etilgan bo‘lib, mamlakatimiz sanoat korxonalarida ham “yashil” sertifikatlash tizimiga amal qilib, GOTS (Global Organic Textile standart) yoki OEKO-TEX standartlarini olgan to‘qimachilik sanoati korxonalariga turli imtiyozlarni berish siyosatini olib borishi zarur. GOTS standarti to‘qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlashdagi ip tayyorlashdan tortib sotishgacha bo‘lgan jarayonlarni ekologik va ijtimoiy mezonlar asosida baholaydigan dunyodagi eng yetakchi standartlardan biridir. OEKO-TEX standartiga esa, 1992-yilda asos solingan bo‘lib, hozirgacha 48151 ta korxonalar ushbu sertifikatga ega hisoblanadi.

ESG ning birinchi tamoyili resurslar barqarorligini ta‘minlashdir. Ya’ni, bunda resurslarni qayta tiklanish vaqtini hisobga olgan holda, foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Energiya samaradorligiga erishish uchun esa, jihozlarni bekor turib qolish vaqtini qisqartirish, kam energiya talab qiluvchi jihozlardan foydalanish zarur. Korxonalar energiya tejovchi jihozlarni xarid qilishlari uchun ularga imtiyozli kreditlar ajratilishi maqsadga muvofiqdir.

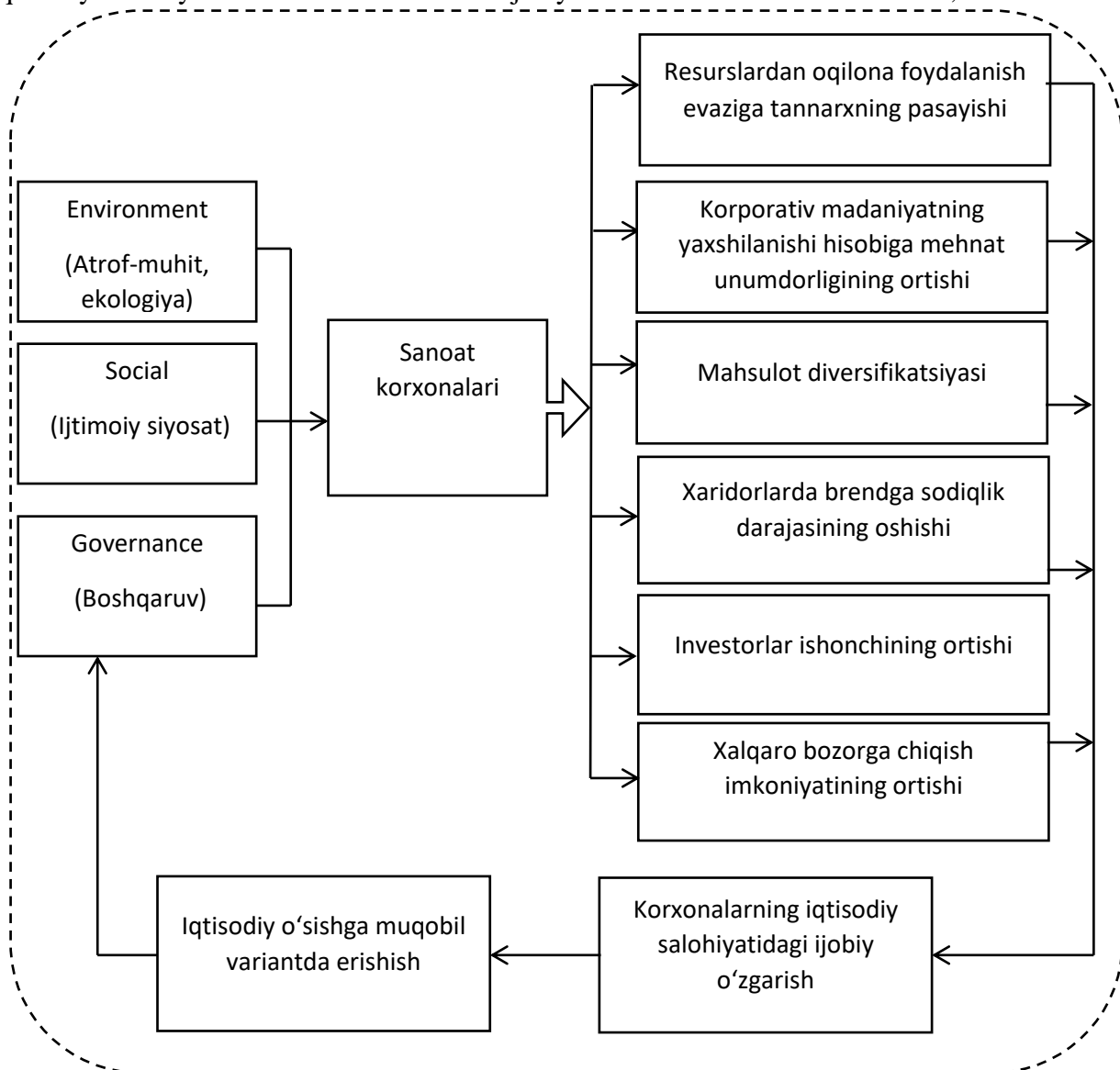
Isrofgarchilikni kamaytirish, boshqacha aytganda, isrof menejmenti (waste management) xom-ashyo va boshqa manbaalardan oqilona foydalanishni anglatadi. Bunda, ishchilar malakasini oshirish, nuqsonli mahsulot ishlab chiqarilishini oldini olish va logistikaning to‘g‘ri olib borilishiga e’tibor qaratish zarur. Suvni asrash ham hozirgi paytdagi eng muhim masalalardan biridir. ICAC, ya’ni paxta bo‘yicha xalqaro maslahat qo‘mitasi (International Cotton Advisory Committee) ma’lumotlariga ko‘ra, global miqyosda 1 kg lint ishlab chiqarish uchun o‘rtacha 2135 litr suv sarflanadi. O‘zbekistonda esa bu ko‘rsatkich 2872 litrga teng bo‘lib, eng ko‘p suv sarflash darajasi bo‘yicha 9-o‘rinda turadi (dastlabki uchlikni Pokiston, Eron va Misr egallagan) [4]. Ush-

bu sarfni yangi texnologiyalardan foydalanish evaziga kamaytirib, to‘qimachilik sanoati mahsulotlarini doimiy ravishda mahalliy xom-ashyodan ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo‘lamiz.

Havoga chiqarilayotgan zararli gazlar miqdorini kamaytirish hozirgi davrdagi global miqyosdagi maqsadlardan biridir. Global miqyosda to‘qimachilik va kiyim-kechak sanoati har yili 3 milliard tonnagacha karbonand angidridni atmosferaga chiqaradi, bu butun dunyo bo‘ylab issiqxona gazlari chiqindilarining taxminan 10 foizini tashkil qiladi [5]. Bu ko‘rsatkichlar yuqoridagi maqsadni qay darajada muhim ekanligini anglatadi. Umuman olganda, iqtisodiyot tarmoqlarida “yashil” texnologiyalar, xususan, resurs tejovchi, chiqindsiz ishlab chiqarish va chiqindilarni qayta ishlash imkoniyatini beruvchi texnologiyalardan foydalanish, shuningdek, xavfsiz kimyoviy moddalarni qo‘llashga o‘tish, hamda qayta tiklanuvchi energiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini o‘rganish va ularni amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyatga egadir.

ESG tamoyillariga amal qilish orqali qay tarzda to‘qimachilik korxonalarining iqtisodiy salohiyatini oshirishimiz mumkin degan savol tug‘ilishi tabiiy. Ushbu savolga javobni 2-rasmdan topishimiz mumkin:

Yuqoridagi rasmdan ma’lumki, ESG tamoyillariga amal qilish orqali sanoat korxonalari, jumladan to‘qimachilik korxonalari daromadining ortishi va natijada mamlakatda barqaror iqtisodiy o‘shish yuz berishi mumkin. Ushbu jarayon uzluksiz ravishda takrorlansa, korxona-

2-rasm. ESG tamoyillariga amal qilish orqali barqaror iqtisodiy o‘shishga erishish
Manba:Muallif ishlanmasi

larning xalqaro bozorda o‘z o‘rniga ega bo‘lish imkoniyati yanada ortadi.

Ma'lumki, mamlakatimiz 2021-yilda Yevropa Ittifoqining GSP+ (Generalized System of Preferences) umumiy preferensiyalar tizimi bo'yicha benefitsiar mamlakat sifatida qabul qilingan. GSP+ tizimiga qo'shilish O'zbekistonga katta imtiyozlar beradi. Ushbu tizim bojxona to'siqlari, tariflari va boshqa to'lovlarni kamaytirishni nazarda tutadi va 6200 turdagi mahsulotlarni eksport qilishda bojxona imtiyozlarini taqdim qiladi. Ushbu omil, korxonalarimizning YeI bozoriga kirishiga va o'z mahsulotini sotishiga imkoniyat yaratib berdi. Ammo, tizimga qo'shilayotganda mamlakatlar inson va mehnat huquqlariga, atrof-muhit va iqlim muhofazasi va sifatli boshqaruvga oid xalqaro konvensiyalarida ko'rsatib o'tilgan qoidalarga amal qilish majburiyatini oladi. Ya'ni, ESG tamoyillariga amal qilmaydigan korxonalar bu imtiyozdan foydalana olmaydi. Bu esa ushbu model tamoyillariga amal qilish nechog'lik muhim vazifa ekanligini anglatadi.

ESG modeli yuqori darajadagi o'sishni osonlashtirish xususiyatiga ega bo'lib, kuchli ESG taklifi va integratsiyasi asosiy manfaatdor tomonlar, iste'molchilar va davlat organlari bilan munosabatlarni mustahkamlash orqali yangi biznes imkoniyatlarini jalb qilish, raqobatbardoshlik muammolarini hal qilish va o'sishni tezlashtirishga yordam beradi.

McKinsey global instituti tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, iqlim o'zgarishi, energiya va xom ashyo chiqindilari kabi ekologik muammolarni hal qilish orqali xarajatlarni kamaytirish operatsion daromadga 60% gacha bevosita ta'sir qilishi mumkin ekan. Ushbu korporativ tadqiqotda resurslar samaradorligi va moliyaviy ko'rsatkichlar o'rtasida ayniqsa kuchli bog'liqlik borligini aniqlandi. Tehnologik gigant kompaniyalardan biri bo'lgan 3M bunga yorqin misoldir. Mazkur korporatsiya 1975-yilda "3Ps" (Pollution prevention pays) dasturini ishlab chiqqan va bu dastur tufayli 2.2 million dollari miqdoridagi xarajatni tejashga erishgan. Ushbu dasturning mohiyati, mahsulotlar dizaynini o'zgartirish, ishlab chiqarishni yaxshilash, qayta ishlashni yo'lga qo'yish va isrofn kamaytirishdan iborat bo'lgan. Bundan tashqari, iste'molchilar orasida so'rovnomaga o'tkazilgan bo'lib, ishtirokchilarning 70% dan ortiqroq qismi "yashil" mahsulotlarni, xuddi shu turdagi boshqa "yashil" bo'lmagan muqobil tovarga nisbatan 5% ko'proq narxda sotib olishga tayyor ekanligini bildirgan. [6].

Shunday qilib, ESG tizimida faoliyat yuritadigan korxonalarining ishlab chiqarayotgan mahsulotlariga va ko'rsatayotgan xizmatlariga iste'molchilar, odatdagi korxonalarining mahsulotlariga nisbatan farqli ravishda yondashadi. Ya'ni, ular, ushbu mahsulotlarni iste'mol qilish orqali ekologiyani asrash jarayoniga hissa qo'shayotganligidan mamnunlik hissiga ega bo'ladi. Ushbu turdagi mahsulotlarga talabning ortishi esa "yashillashtirish" siyosatini olib borish orqali mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirishga turtki bo'ladi.

Xulosa va takliflar. Yuqoridagi fikrlardan shunday xulosa qilish mumkinki, "yashillashtirish" siyosatini amalga oshirish jarayonida quyidagilarga amal qilish orqali sanoat korxonalarining, jumladan to'qimachilik sanoati korxonalarining iqtisodiy salohiyatini oshirishga erishish mumkin:

1. Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirgan holda, resurslarni qayta ishlash tizimini yo'lga qo'yish muhimdir. Bunda, nafaqat resurslarni isrof bo'lishini oldini olish, balki ishlatilib bo'lingan mahsulotlardan, jumladan kiyimlardan qaytadan yangi mahsulot ishlab chiqarish imkoniyatidan foydalanish zarurdir. Shuningdek, organik xom-ashyolardan eko-mahsulotlar ishlab chiqarishga e'tibor berish darkor.

2. Sanoat korxonalariga nisbatan tarmoq xususiyatidan, ishlab chiqarayotgan mahsulotining turi va hajmidan kelib chiqqan holda, atrof-muhitni ifloslantirish darajasiga ko'ra qat'iy me'yorlar belgilash kerak. Belgilangan me'yordan oshmaganlarga Soliq qo'mitasi tomonidan turli imtiyozlar berish tizimini joriy etish lozim.

3. Energiya, suv sarfini kamaytirish (oqilona foydalanish) evaziga tannarxni pasaytirish va ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan boshqa davr xarajatlarni qisqartirish zarur.

4. Mavjud resurslardan isrofgarchiliklarsiz va tejamkor usullarda foydalanish orqali samaradorlikni oshirishimiz kerak.

5. Korxonalarni yashil iqtisodiyot va yashil sertifikatlash tizimi haqidagi xabardorligini oshirish muhimdir. Ushbu sertifikatga ega bo‘lgan korxonlarga turli imtiyozlar berish orqali, ularning mazkur tizimga moyilligini oshirish imkoniyatiga ega bo‘lamiz.

6. Umuman olganda, sanoat korxonalarining ESG modeliga o‘tish jarayonini tezlashtirishimiz lozim. Ushbu omil kelgusida mamlakat iqtisodiyotini yashillashtirish imkoniyatini oshirishi bilan birgalikda, mana shu tizimda ishlayotgan korxonalariga nisbatan mamlakat tashqarisidan xorijiy investitsiyalarning oqimini ko‘paytiradi. Shuningdek, korxonalarining ESG dan foydalanish darajasining yuqori ekanligi, ularning xalqaro miqyosdagi nufuzini oshiradi.

Ushbu takliflarga amal qilish orqali nafaqat sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyatini ortishi evaziga iqtisodiy o‘shishga erishamiz, balki, kelajak avlodga zaminimizni yashash uchun yaroqli holatda yetkazib berish imkoniyatiga ega bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 04.10.2019 yildagi PQ-4477-sonli “2019-2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.12.2022 yildagi PQ-436-sonli “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori

3.Kofi Annan. Who Cares Wins. The report of UNO. 2004

4. <https://icacdatabook.de.r.appspot.com/DataPortal/ChartsDetails>

5. <https://planbe.eco/en/blog/>

6. Witold Henisz, Tim Koller, and Robin Nuttall. Five ways that ESG creates value. McKinsey Quarterly, November 2019, 12p

7. Miriam Kenne, Michelle Gale De Oliveira. Greening the Global Economy: Reform and Transformation. The Green Economics Institute, 2013. -350 p.

8. Яшил иқтисодиёт : Дарслик. /А.В.Вахабов, Ш.Х.Хажикакиев ва бошқалар.– Тошкент.: “Universitet”, 2020.-262 б.

<p>Г.Каримова</p> <p>Повышение экономического потенциала предприятий текстильной промышленности путем “озеленения”</p> <p>Аннотация. В данной статье освещается актуальное значение “озеленения” промышленных предприятий. Были исследованы компоненты и принципы модели ESG, а также приведены инструкции по их применению. Также даны практические предложения по повышению экономического потенциала предприятий текстильной промышленности путем проведения политики “озеленения”.</p> <p>Ключевые слова: экономический потенциал, “озеленение”, ESG, “зеленая” система сертификации, органические продукты, циркулярная экономика.</p>	<p>G.Karimova</p> <p>Increasing the economic potential of textile industry enterprises through “greening”</p> <p>Abstract. This article highlights the actual importance of “greening” industrial enterprises. The components and principles of the ESG model were investigated, as well as instructions for their use. Practical proposals are also given to increase the economic potential of textile industry enterprises through the implementation of a “greening” policy.</p> <p>Keywords: economic potential, “greening”, ESG, “green” certification system, organic products, circular economy.</p>
---	--

ISSN 2091-5187

☞ “СЕРВИС” ☞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

20.11.2024 йилда теришга берилди. 05.12.2024 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табоғи 15,76. Ҳисоб-нашриёт
табоғи 13,75. Адади 100 нусха. Буюртма № 0134А/24

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2024.